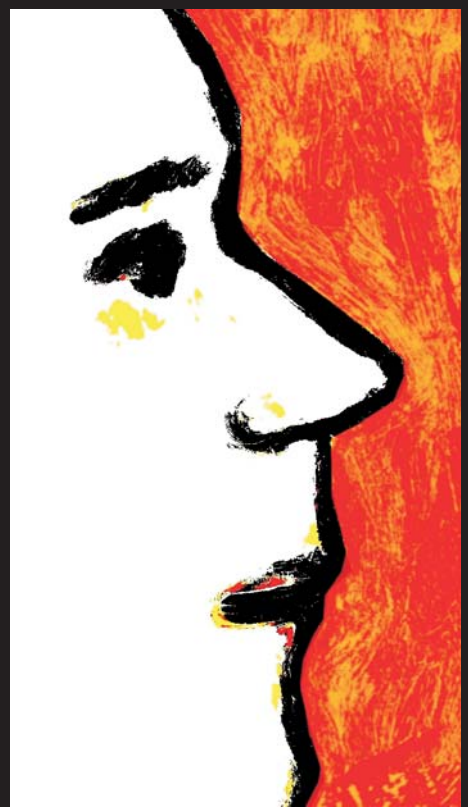

CE ESTE **CONFLICTUL** ETNIC?

În aceeași serie:

“Ce este un conflict?”

“Ce este comunicarea interpersonală?”

“Ce este negocierea?”

“Ce este facilitarea?”

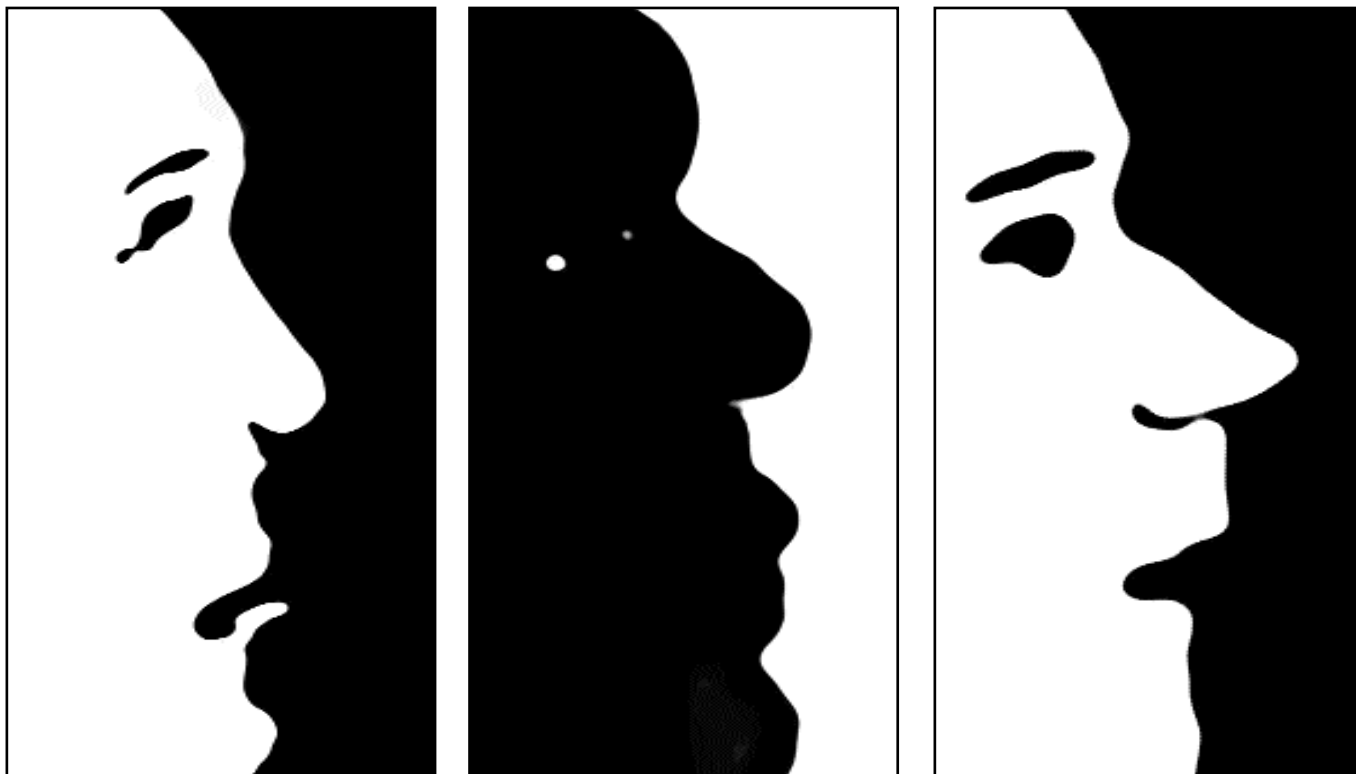
Material realizat de către Fundația Parteneri pentru Dezvoltare Locală - FPDL, în cadrul proiectului “Dezvoltarea Capacității de Analiză și Rezolvare a Conflictelor”, ROM/00/002, finanțat de către Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare - PNUD România și Departamentul Națiunilor Unite pentru Probleme Economice - UN-DESA, New York.

Redactat: Ana Vasilache

Grafică și machetare: Nadina Pascariu

CE ESTE CONFLICTUL ETNIC?

Este conflictul cu rădăcini în diferențele dintre identitățile noastre etnice.

Călătoria noastră spre înțelegerea a ceea ce este un conflict etnic ne va conduce pe următorul drum:

- A. Ce este etnicitatea..... 3
- B. Care sunt cauzele conflictului etnic..... 16
- C. De ce conflictele etnice sunt dificil de rezolvat 25

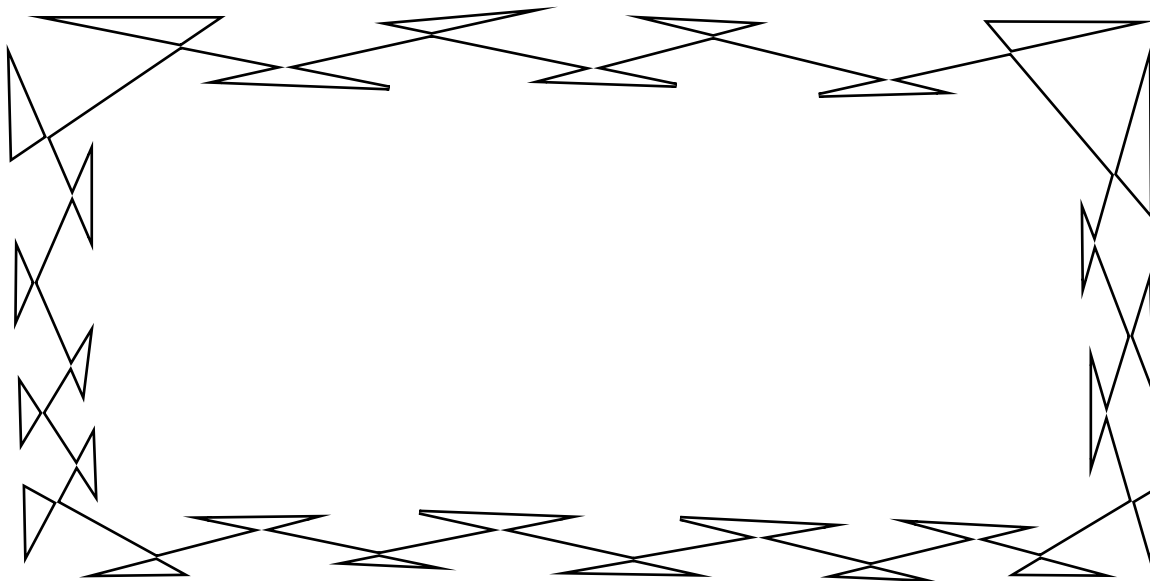
Călătoria noastră se va termina cu câteva răspunsuri la întrebarea care probabil vă va veni în minte după ce veți fi aprofundat înțelegerea a ceea ce este un conflict etnic:

- D. Deci, ce putem face?28

A. CE ESTE ETNICITATEA

Ce cuvinte vă vin în minte atunci când auziți cuvântul etnicitate?

Scrieți în spațiul de mai jos cuvintele care vă vin în minte.

Etnicitatea este un concept complex și pentru a-l înțelege este important să știm mai multe despre:

- Ce este un grup etnic..... 4
- Cum definim identitatea noastră individuală și de grup 5
- Cum definim identitatea noastră etnică 8
- Cum evoluează identitatea noastră etnică. 10
- Ce tipuri de relații există între grupurile etnice. 12

Ce este un grup etnic?

Adjectivul etnic derivă din substantivul *ethnos*, care înseamnă rasă, persoane, națiune sau trib. Astăzi înseamnă în primul rând persoane.

Grupul etnic este definit ca un grup de persoane care au în comun una sau mai multe dintre următoarele caracteristici: limbă, rudenie, strămoși, rasă, cultură, religie, istorie și/sau trăsături fizice.

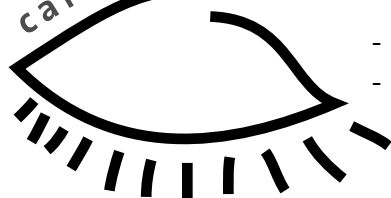
Caracteristicile unui grup etnic pot fi puse în două categorii - vizibile și non-vizibile.

caracteristicile vizibile

- Caracteristici ale corpului cum ar fi (a) ten, fizionomie, înălțime și forma corpului, (b) alte semne fizice care nu sunt din naștere, dar care sunt legate de tradiții și norme religioase;
- Trăsături ale comportamentului cum ar fi poziția, gesturi, felul de a comunica, felul de a te îmbrăca, etc.

caracteristicile non-vizibile

- Limba, vocabularul și accentul;
- Numele, mâncarea sau alte norme culturale, tradiții și valori.

În diferite situații una sau mai multe dintre aceste caracteristici etnice prevalează atunci când definim un grup etnic.

Oamenii formează grupuri etnice împinși de nevoia lor de identitate și securitate. Formează aceste grupuri etnice pe bază de rudenie și amintiri comune exprimate prin mituri despre strămoși și traume provocate de dușmani.

Grupurile etnice sunt adeseori comparate cu un frigider care funcționează invers. Frigiderul asigură temperatura scăzută - răceală internă, prin eliminarea în exterior a căldurii. Grupurile etnice asigură căldura internă pentru membrii grupului, dar elimină înspre exterior răceală, simțită de toți cei care sunt din afara grupului.

Cum definim identitatea noastră individuală și de grup

Etnicitatea este un aspect important al identității noastre individuale, dând sens personalității noastre.

Într-o anumită măsură, orice om este:

- (a) La fel ca toți ceilalți oameni;
- (b) La fel ca unii oameni;
- (c) Ca nici unul dintre oameni.

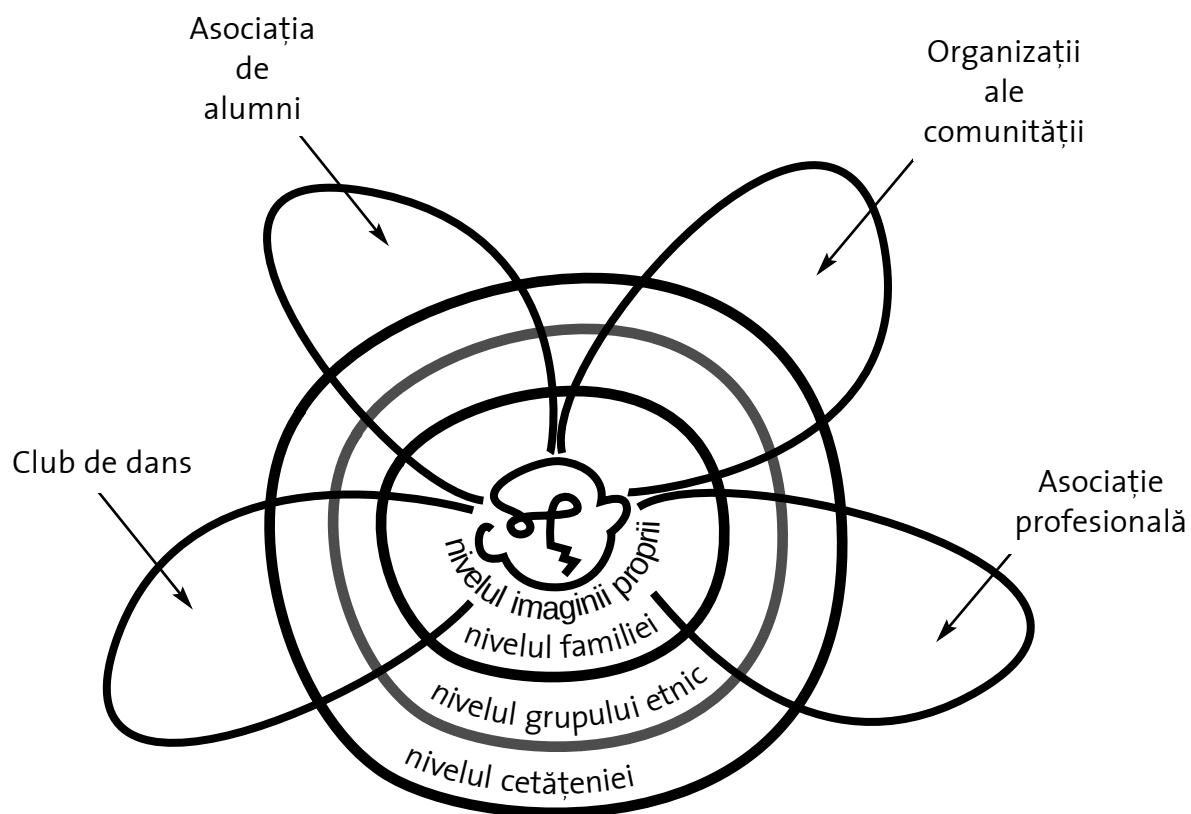
Asta înseamnă că (a) sunt multe caracteristici pe care ființele umane le au în comun, independent de rasă sau etnicitate și, în același timp, (c) fiecare individ este unic. Nivelul (b) este important pentru a înțelege grupurile umane și deci, și grupurile etnice. Grupurile etnice au caracteristici pe care ființele umane le au în comun numai cu anumite alte ființe umane, formând grupuri despre care pot spune la plural - "noi".

Probabil că la începuturile dezvoltării sociale, atunci când oamenii spuneau "noi", se refereau doar la micul și izolatul grup de oameni în mijlocul căruia trăiau. În timp, societatea umană a evoluat și oamenii au spus "noi" referindu-se nu numai la familie, ci și la alte grupuri din ce în ce mai diverse și mai mari.

O persoană poate să simtă că aparține simultan mai multor grupuri la care să facă referire cu "noi", deci poate avea mai multe identități. Aceste grupuri diferite sunt definite ca nivelele de identitate ale unei persoane.

Imaginea simbolică a nivelelor de identitate ale unei persoane este cea a unui sistem planetar egocentric cu imaginea persoanei în centru și cu celelalte nivele de identitate gravitând în orbită spre lumea exterioară și îndepărtată de cetățean al lumii. O persoană poate să aparțină simultan atât unor grupuri etnice cât și unor grupuri care au în comun profesii, activități culturale sau sportive, interese de afaceri sau interese ale comunității.

AMINTIȚI-VĂ DE ACEASTĂ IMAGINE PÂNĂ LA SFÂRȘITUL CĂLĂTORIEI NOASTRE,
ATUNCI CÂND VOM VORBI DESPRE CEEA CE TREBUIE SĂ FACEM PENTRU A PREVENI
ESCALADAREA CONFLICTELOR ETNICE ÎN VIOLENȚĂ!

Care sunt nivelele dumneavoastră de identitate? Desenați-le!

Care este nivelul de identitate către care fiecare persoană simte cea mai puternică identificare emoțională?

O ipoteză ar fi aceea că oamenii au imaginea de "noi" cea mai încărcată emoțional în relație

Unitatea de supraviețuire este acea formă de organizare socială care răspunde în cea mai mare măsură nevoilor umane de bază ale membrilor săi - nevoile de supraviețuire fizică sau spirituală - mâncare, adăpost, haine, siguranță, recunoaștere, dragoste sau stimă de sine.

Această teorie ar putea explica unele din motivele care au stat la baza conflictelor etnice din ultimul deceniu din țările fostului bloc comunist. Dezintegrarea instituțiilor statului și haosul care a urmat, a făcut ca oamenii să se simtă în nesiguranță. De fapt, ei și-au pierdut unitatea lor de supraviețuire - apartenența la un stat care nu mai era capabil să le acopere nevoile de bază. În acel moment oamenii au încercat să găsească noi forme de organizare socială care să le creeze sentimentul de siguranță și care să îi ajute să accedă la noi poziții de putere și profit. A fost ușor să se întoarcă către grupul lor etnic și să îl identifice ca unitatea lor de supraviețuire, căci membrii grupurilor etnice își oferă reciproc sprijin emoțional și ajutor pentru rezolvarea nevoilor și problemelor personale.

În acest fel numeroasele conflicte, cele vechi moștenite din perioada comunistă și cele noi generate de perioada de tranziție, au devenit conflicte între grupuri etnice, foarte greu de abordat și de rezolvat.

Cum definim identitatea noastră etnică?

Afilieră noastră etnică aparține unui continuum care are la un capăt etnicitatea pe care o primim prin naștere, iar la celălalt capăt etnicitatea pe care o putem alege prin decizie proprie.

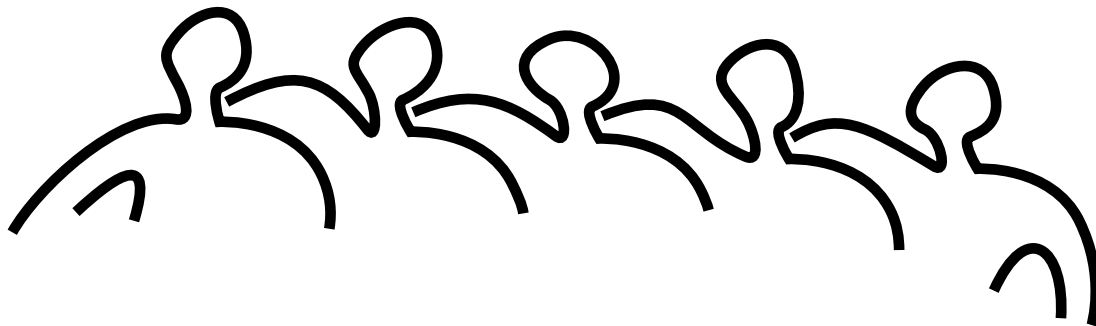
Ne putem defini afilierea etnică în puncte diferite ale continuum-ului dintre naștere și alegere. Dar, ca alegerea noastră să fie valabilă, ea trebuie să fie acceptată și de către toți ceilalți membri ai grupului. De aceea, în multe cazuri, afilierea noastră etnică este determinată numai prin naștere.

Primatul definirii prin naștere face ca etnicitatea să aibă caracteristici comune cu înrudirea.

De altfel, grupurile etnice sunt considerate a fi cele mai largi structuri sociale care pot oferi experiențe similare cu cele oferite de apartenența la aceeași familie prin înrudire: drepturi și obligații similare celor familiale, emoții precum dragostea, acceptarea sau empatia. Etnicitatea și înrudirea pot deci ambele, oferi:

- solidaritate în momente de stres și sprijin în momente de nevoie;
- intimitate și siguranță în relațiile sociale;
- predictibilitatea comportamentului atunci când întâlnim oameni necunoscuți.

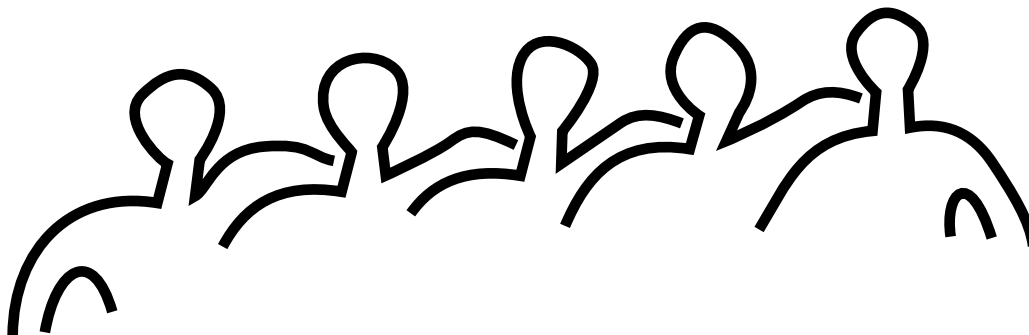
Membrii unui grup etnic se numesc adeseori între ei frați și relațiile armonioase dintre ei sunt adeseori numite frățești.

În culturile occidentale, principiile legate de drepturile primite prin naștere, drepturi inamovibile generate de un sistem feudal și autocrație centralizată, au fost abolite și înlocuite cu principii precum libertate, egalitate, fraternitate, bazate pe o filozofie individualistă care presupune că unitatea de acțiune este individul care are libertatea de a alege afiliere alternativă bazată pe religie, clasă, profesie sau limbă. Libertatea de a alege aceste identități alternative a scăzut importanța afilierii etnice și a slăbit legăturile dintre familiile lărgite. Putem supraviețui și urca pe scara socială fără sprijinul lor.

Totuși, în culturile occidentale, etnicitatea și grupurile etnice nu sunt pe cale de dispariție. Principiile individualismului, egalității și libertății sunt inefficiente atunci când vrem să întărim legăturile comunitare sau atunci când trebuie să răspundă nevoilor de securitate și solidaritate în timpuri de stres și de criză. În astfel de momente, etnicitatea poate deveni principiu de organizare al comunității, înlocuind legăturile slabe ale individualismului egalitar.

În țările care au un tip de cultură răsăritean, norma este reprezentată de familii mai mult sau mai puțin extinse. Familiile extinse își ajută membrii, oferindu-le securitate și predictibilitate în situațiile instabile în care legile și criteriile obiective nu sunt aplicate. Cer în schimb obediență și restrâng libertatea de alegere individuală. Legăturile strânse de familie mențin un simț puternic al identității etnice. Străinii pot percepe rețeaua largă a familiilor extinse și relațiile care există între membrii acestora, ca discriminare și favoritism.

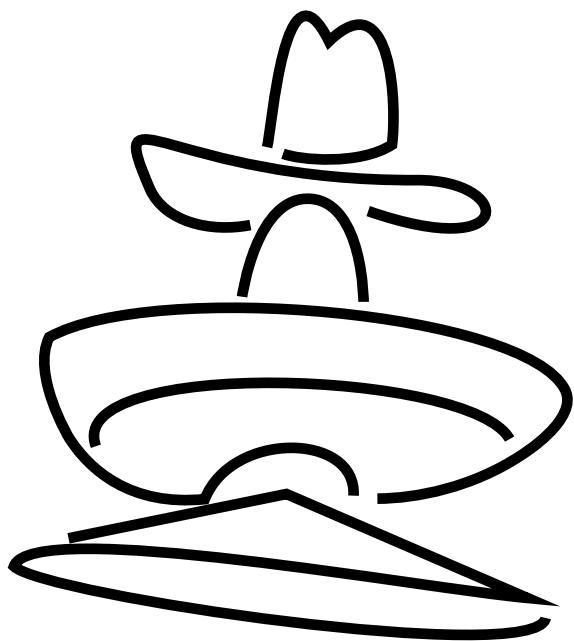
Cum evoluează identitatea noastră etnică

Identitatea etnică se formează printr-un proces dinamic. Pe parcursul maturizării, percepția asupra propriei etnicități suferă profunde transformări, odată cu dezvoltarea procesului cognitiv.

Între vârsta de 2 și 7 ani, copiii se identifică puternic cu grupul care este perceput ca fiind al lor, în timp ce resping grupurile care par diferite. Din păcate, mulți adulți nu depășesc această etapă de dezvoltare.

O gândire rațională, precum și cunoștințele, aduc mai multă toleranță, empatie și înțelegere a "celorlalți" care sunt diferiți.

Etnicitatea este concepută la început ca un set de atribute fizice. În timp ea devine o construcție mentală care include limba, obiceiurile, faptele culturale și istorice, cunoștințele generale despre propriul grup etnic.

Oamenii în diferitele momente ale vieții lor, își pot schimba afilierea etnică prin:

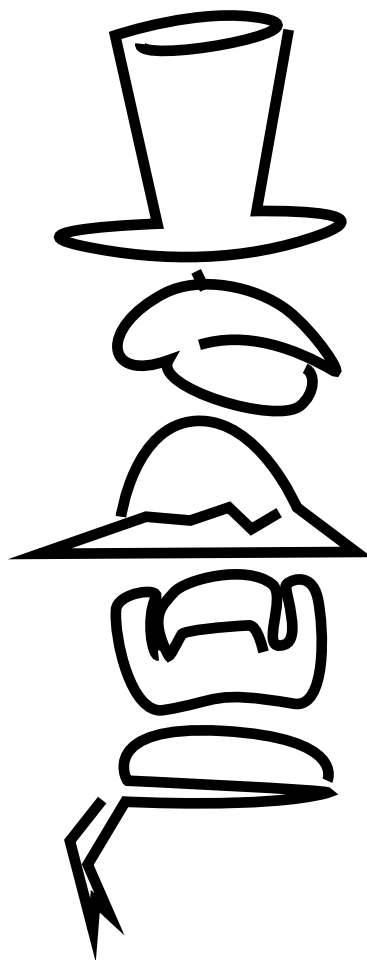
- Ajustarea propriei identități, atunci când grupul lor etnic s-a împărțit în sub-grupuri;
- Asimilarea într-un grup etnic mai mare;
- Schimbarea grupului etnic de care aparțin.

Multe motive, de la cele politice la cele economice, de la cele emoționale la nevoi sociale, pot motiva indivizi sau grupuri să își schimbe identitatea etnică. Aceștia pot să o facă din proprie voință sau sub presiunea evenimentelor.

Identitățile etnice evoluează nu numai de-a lungul vieții unei persoane ci și de-a lungul generațiilor. Mișcările culturale pot modela și remodela granițele identității grupurilor etnice.

Un grup etnic în pericol de a fi împărțit în sub-grupuri, poate reacționa prin întărirea elementelor comune de cultură sau de tradiție, reprimând diferențele de dialect sau scoțând în evidență descendența dintr-un singur strămoș comun. Grupurile etnice care sunt în pericol de a-și pierde identitatea prin absorbția de către un alt grup etnic mai mare, pot răspunde prin accentuarea unicității culturale, aducându-și aminte selectiv de victorii ale strămoșilor, scoțând în evidență tot ceea ce îi face diferiți de ceilalți, distrugând tot ceea ce îi leagă de ceilalți. Acestea sunt mișcările culturale de asimilare sau de diferențiere, care sprijină menținerea granițelor etnice, schimbarea acestora sau reconstrucția lor.

Ca schimbarea să se poată întâmpla, impactul acestor mișcări se măsoară în decenii și implică reorientarea religiilor, a limbii și a percepției istorice, a obiceiurilor. Un sociolog a estimat că deplina asimilare a unor grupuri etnice diferite ar putea lua între 300 și 700 de ani.

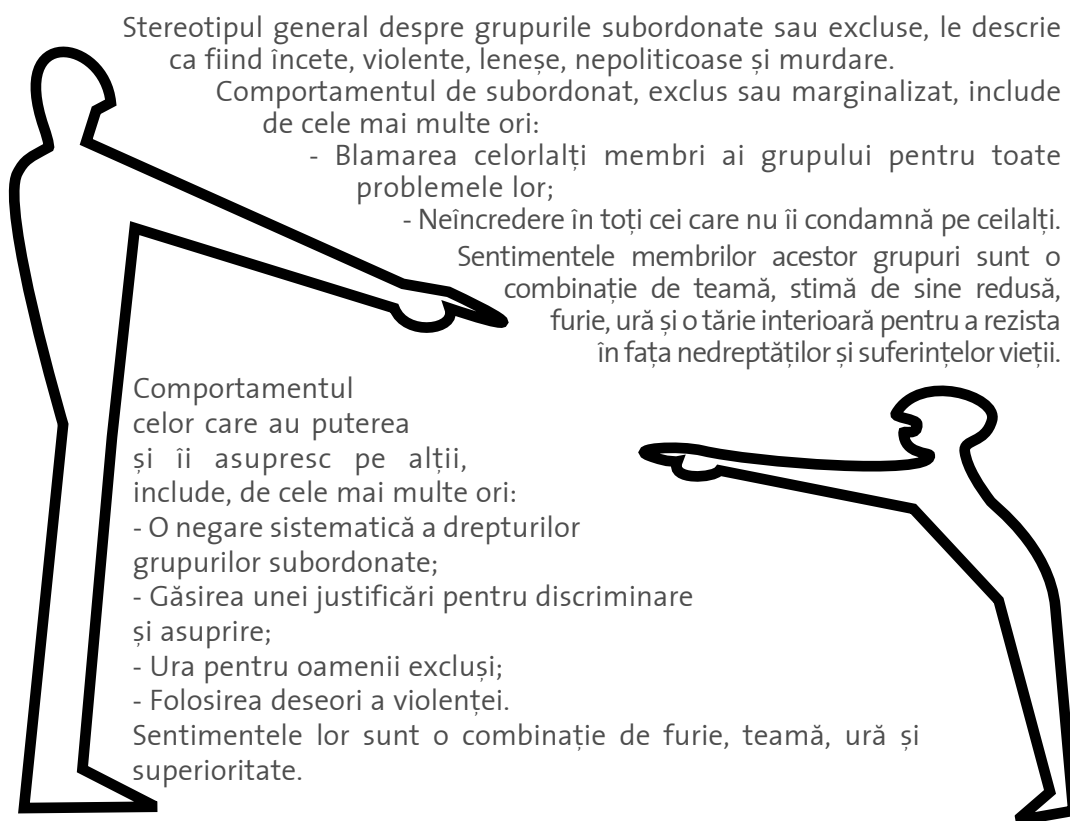

Ce tipuri de relații există între grupurile etnice

În funcție de relațiile care există între ele, grupurile etnice sunt ierarhizate sau ne-ierarhizate.

(a) Grupuri etnice ierarhizate

Atunci când granițele dintre grupurile etnice se suprapun cu granițele dintre clasele sociale, definim grupurile etnice ca fiind ierarhizate (unul deasupra celuilalt). Grupurile etnice sunt ordonate într-o ierarhie socială, un grup având monopolul puterii, iar celălalt fiind lipsit de orice tip de putere, trăind în sărăcie și în ignoranță. Mobilitatea este restricționată de la un grup la altul și inegală distribuție a resurselor este întărită de un set de prescripții și restricții comportamentale. Religia joacă un rol important în legitimarea acestei ierarhii. Conflictele etnice în sistemele ierarhice au nuanțe de conflicte sociale, deoarece grupurile etnice coincid în mare parte cu delimitările dintre clasele sociale.

La scară globală, subordonarea etnică este în declin, erodată de către răspândirea valorilor universale de egalitate și de răspândirea educației. Cadrul legal internațional și politicile internaționale promovează drepturile universale ale omului și încearcă să aducă practica la același nivel cu ideologiile egalitare și inclusive.

(b) Grupuri etnice ne-ierarhizate

Grupurile ne-ierarhizate există în paralel, fiecare având stratificări sociale proprii. Aceste grupuri sunt în continuă competiție, încercând să afirme superioritatea propriei culturi.

Relațiile dintre grupurile ne-ierarhizate nu sunt previzibile, precum cele care există între grupurile ierarhizate. Neînțelegerile și percepțiile greșite abundă. În general, grupurile ne-ierarhizate trăiesc pe același teritoriu ca rezultat al imigrărilor sau al unor cuceriri incomplete. Fiecare dintre grupuri are revendicări istorice nostalgice: grupul a cărui cucerire a fost neterminată alimentează în continuare ambiții teritoriale neîmplinite, în timp ce grupul care a fost parțial cucerit are o continuă dorință de răzbunare.

Grupurile ne-ierarhizate au un potențial serios pentru conflicte violente. Când violența apare, grupurile ne-ierarhizate doresc autonomie, excluderea grupurilor etnice paralele de la împărțirea puterii sau întoarcerea la un status quo ante, care este idealizat și privit ca omogen din punct de vedere etnic.

Dar grupurile ne-ierarhizate au și un potențial mare de a se dezvolta în societăți în care diviziunile etnice nu mai sunt importante.

Într-o țară anume pot exista numeroase grupuri etnice, unele ierarhizate iar altele nu. Diferența între cele două tipuri de relații este foarte importantă pentru a înțelege cauzele conflictelor etnice și identificarea unor soluții pentru a le rezolva.

Istoria ne arată că societățile multi-etnice, cu grupuri care sunt ierarhizate sau nu, au căutat structuri care să fie capabile să le asigure stabilitate socială și ordine. Sociologia identifică trei modele de bază ale organizării în societățile multi-etnice:

1. Segregare
2. Integrare
3. Co-existență

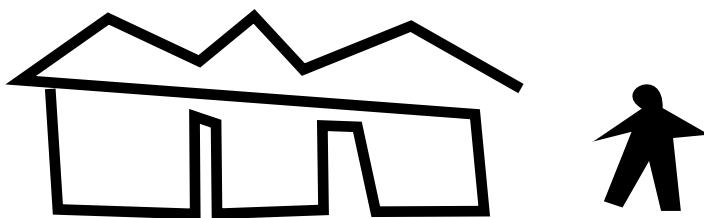
Modelul Segregare

Un grup etnic deține monopolul asupra puterii economice, politice, culturale și sociale. Acest grup își impune propria cultură asupra celorlalte grupuri și nu acceptă sau nu recunoaște dreptul celorlalți de a fi diferiți.

Următoarele strategii sunt folosite pentru a păstra status quo-ul:

- **SEPARARE LEGALĂ ȘI FIZICĂ:** contactele sociale dintre membrii grupului care conduce și membrii celorlalte grupuri sunt interzise, stereotipurile sunt transmise și întărite prin educație și tradiție, instituțiile și cadrul legal sunt create pentru a controla situația și a o menține stabilă;
- **DISTRUGERE:** tot ceea ce nu ține de cultura conducătoare este distrus prin ucideri și deportări.

Istoria ne arată că multe societăți segregate au ajuns să dispară prin revolte și violențe.

Modelul Integrare

Un grup etnic domină printr-o mono-cultură și construirea unei societăți omogene. Grupul dominant convinge celelalte grupuri de avantajele acceptării unor pierderi, pentru a obține anumite câștiguri. Cele două tipuri de strategii folosite sunt:

- **ASIMILARE:** grupul care conduce face eforturi deliberate pentru a resocializa și a schimba culturile celorlalte grupuri, integrându-le în propria cultură. Celălalt grup etnic acceptă;

- **RECUNOAȘTERE:** grupul care conduce permite autonomie lingvistică și culturală tuturor grupurilor etnice. Dar, în același timp, încurajează crearea unor societăți paralele cu puține contacte între acestea. Pentru a menține coeziunea socială și stabilitatea, această strategie funcționează dacă: a) este implementată de sisteme autoritare cu lideri puternici, carismatici și respectați de către toate grupurile etnice; (b) este implementată de sisteme democratice în care toate grupurile etnice găsesc o nouă omogenitate prin renunțarea la unele din diferențele lor.

Modelul Co-existență

În acest model, nici un grup nu este dominant sau nu are monopolul puterii. Diverse grupuri cooperează pentru a-și atinge interesele comune, împart puterea și resursele. Normele societății acceptă și respectă unicitatea și drepturile fiecăruia, în cadrul unor reguli comune ale unui comportament cetățenesc. Grupurile se acceptă reciproc și își păstrează propria cultură. Sistemul de luare a deciziilor este descentralizat la bază și există puternice legături dincolo de grupurile etnice (cum ar fi rețelele profesionale). Societatea este administrată printr-un sistem bi- sau multi- lingvistic.

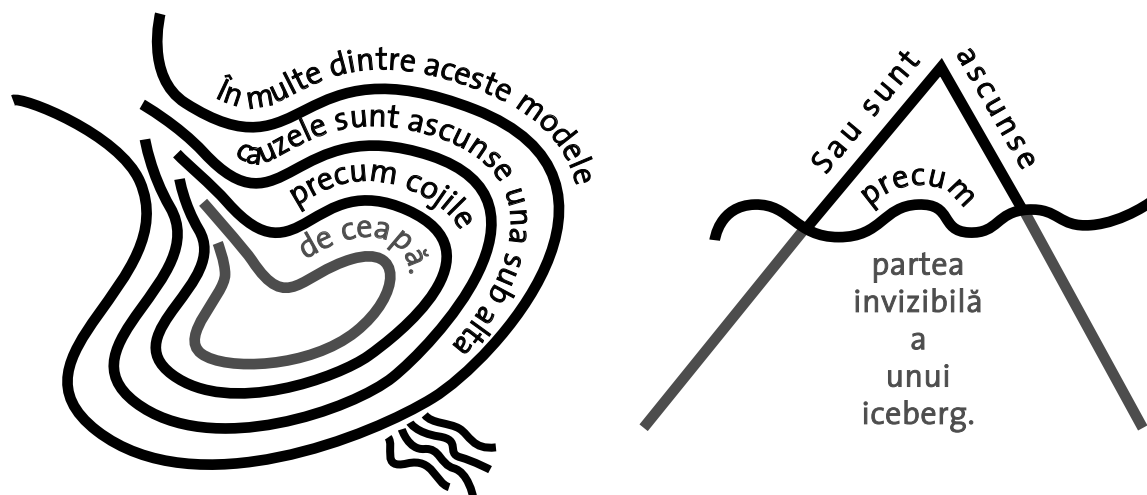
Societățile care sunt organizate în baza modelului de co-existență ar trebui să se bazeze pe ideologii inclusive și flexibile care promovează cooperarea, deciziile luate prin consens și participarea tuturor. Promovarea unei ideologii închise și exclusive este periculoasă: poate crea dezacorduri și turbulențe sociale.

B. CARE SUNT CAUZELE CONFLICTULUI ETNIC

Posibilitatea ca un conflict să genereze un proces de învățare reciprocă, să stimuleze creativitatea și să aprofundeze relațiile, există. Dar există doar dacă noi suntem capabili să înțelegem cauzele care stau la baza conflictelor, să ne recunoaștem reciproc și să respectăm dreptul fiecăruia de a-și rezolva propriile nevoi.

Identificarea cauzelor conflictului și, în special, a cauzelor unui conflict etnic, este una dintre cele mai dificile sarcini. Cercetătorii au dezvoltat diferite modele.

Și, întotdeauna, în mijlocul cepei sau adânc sub apă, găsim cauzele generate de natura noastră umană și nevoile sale de bază.

Nevoile umane de bază

Ce sunt aceste nevoi umane de bază?

În acest moment, nu toată lumea este de acord că nevoile umane de bază sunt universale. Unii spun că ele sunt determinate cultural. Nu există o listă agreată de toți cercetătorii incluzând nevoile umane de bază și nici o ierarhizare a lor. Sunt unele nevoi mai importante decât altele?

În orice caz, mulți cercetători consideră că nevoia de identitate, securitate, stimă de sine și recunoaștere stau la baza multor conflicte, în special a conflictelor etnice.

Credem că ar fi util să trecem în revistă unele teorii, care încearcă să identifice și să ierarhizeze nevoile umane de bază.

Cunoscutul psiholog Abraham Maslow a realizat o ierarhie a nevoilor umane de bază și a afirmat că există nivele inferioare ale nevoilor umane de bază care trebuie acoperite înainte ca oamenii să treacă la alte nivele superioare. Oamenii caută întâi să își satisfacă Nevoia fizică de supraviețuire - ei au nevoie de adăpost, mâncare, apă, căldură și sex. Apoi ei au nevoie de Siguranță - pentru a fi în afara pericolului și a fricii, pentru a fi capabili să își satisfacă nevoile fizice. Deasupra acestor nevoi se afla Nevoile sociale - oamenii au nevoie să interacționeze cu alți oameni și să aibă relații apropiate de prietenie, să aparțină și să fie incluși într-un grup, să iubească și să fie iubiți. Oamenii au nevoie și de Stimă - să fie bine văzuți și apreciați de către ceilalți, ca și de ei înșiși. Ei au și Nevoi de realizare personală - ei au nevoie să fie aibă realizări, să câștige putere, să își folosească potențialul și să își construiască o identitate.

Johan Galtung descrie patru categorii de nevoi umane de bază care se pot regăsi în multe culturi:

- Supraviețuirea opusă morții - individuale sau colective;
- Bunăstarea însemnând în principal, mâncare, haine, adăpost, sănătate;
- Identitatea însemnând ceea ce ne diferențiază de ceilalți și pentru care merită să trăim - valori, principii, cultură;
- Libertatea însemnând a avea posibilitatea de a alege asupra primelor trei menționate.

Nevoile Umane de Bază care sunt recunoscute prin documente legale internaționale sunt numite Drepturile Omului.

Poziții, interese și nevoi umane de bază

Un conflict începe în mod normal cu o cerere, o pretenție sau o acuzație. În terminologia rezolvării conflictelor acestea se cheamă poziții și la o primă vedere pot fi numite cauze ale conflictului. Dar pozițiile sunt doar soluții incompatibile prin care părțile aflate în conflict cred că își pot rezolva interesele și nevoile de bază.

Două surori se ceartă pentru o portocală. Ele sunt în conflict deoarece pozițiile lor sunt incompatibile: amândouă doresc aceeași portocală. În cazul în care conflictul rămâne la nivel de poziții, există trei soluții:

- (a) O fată ia portocala, având 100% din ceea ce își dorește, iar cealaltă fată obține 0%;
- (b) O fată împarte portocala, fiecare fată având 50% din ceea ce își dorea;
- (c) Fetele sunt într-un impas și nu sunt capabile să ajungă la un acord; fiecare dintre ele obține 0% din ceea ce își dorea.

Puteți recunoaște tipul de rezultate: câștig - pierdere, compromis și pierdere - pierdere.

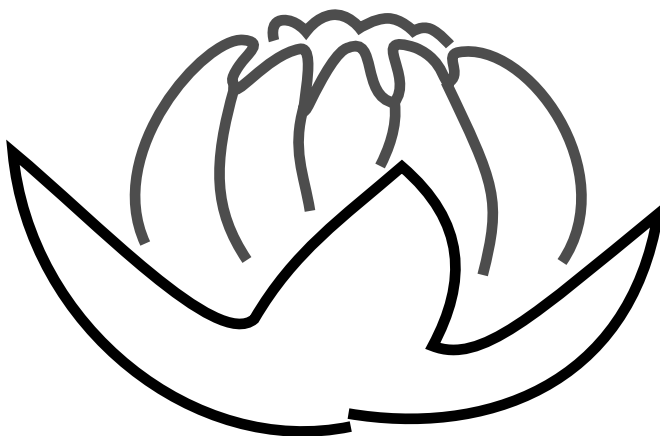
Dar ele se pot întreba una pe cealaltă "De ce îți dorești această portocală?" pentru a afla interesele care stau în spatele pozițiilor lor. Răspunzând la întrebare, s-ar putea să afle că au interese diferite: o fată ar putea dori portocala deoarece vrea să o mănânce; cealaltă fată ar putea dori doar coaja de portocală pentru a face un chec. Interesele sunt diferite, dar compatibile. Acum, conflictul are o soluție care ar satisface 100% interesul fiecărei părți: o fată ia conținutul portocalei, iar cealaltă fată ia coaja portocalei. Acesta este un rezultat de tipul câștig - câștig.

Două state care doresc același pământ sau două națiuni care doresc același stat, vă sună cunoscută situația? Conflictul este tot atât de vechi precum rasa umană. Competiția și lupta pentru resurse limitate sau pentru ceea ce este perceput ca fiind resurse limitate, sunt cel mai adesea pozițiile de pe care încep conflictele dintre grupuri etnice diferite.

Abordarea competitivă de tipul "Câștigătorul ia tot" transformă aceste conflicte în lupte pe termen lung, deseori violente, care se termină din când în când, fie cu scurte perioade de dominare (care lasă una din părți cu dorința de răzbunare), fie cu perioade de compromis (care nu satisfac în mod real nici una dintre părți și care sunt folosite de către ambele părți pentru a se pregăti pentru următoarea bătălie).

Ca și în povestea celor două fete care se bat pentru aceeași portocală, dacă părțile ar aborda conflictul într-o manieră cooperantă, căutând, exprimând și recunoscând interesele care stau la baza pozițiilor lor, ar putea afla că doresc aceeași resursă pentru motive diferite. Pentru aceasta însă trebuie să fim capabili să schimbăm informații. Trebuie să punem întrebări și să ascultăm cu grijă răspunsurile. Trebuie să vedem și să înțelegem dincolo de cuvinte. Trebuie să comunicăm.

Din păcate, ne luptăm cu un sistem imperfect de comunicare, conținând nenumărate oportunități care pot duce la întreruperea sau îngreunarea comunicării și care sunt adeseori cauzele conflictului sau cauzele pentru care conflictul este dificil de rezolvat.

Comunicarea interpersonală

Mecanismul percepțiilor

Oamenii percep realitatea în mod diferit. Prin mecanismul percepțiilor, creierul nostru își formează propria realitate prin următorii pași:

- Colectăm informații - dar le colectăm doar într-o cantitate limitată, într-un mod selectiv și într-o anumită ordine; putem să colectăm și informații diferite;
- Aranjăm informațiile în categorii - dar o dată cu categoriile, asociem și anumite presupuneri sau previziuni care ar putea să fie de asemenea diferite;
- Tragem concluziile și ne formăm propria realitate - și nu e de mirare că ajungem să avem diferite realități, cu diferențe care contează și care sunt adeseori cauza neînțelegerilor și conflictelor.

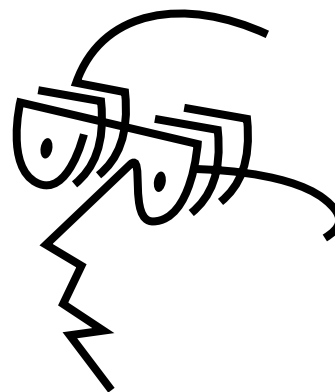
Experiențele noastre de viață, de educație, principiile și valorile, "lentilele" noastre etnice și culturale influențează fiecare pas al formării percepțiilor.

Lentile culturale

Oamenii sunt diferiți în ce privește valorile și atitudinile pe care le au, iar dacă acestea nu sunt pe deplin înțelese și respectate aceste diferențe pot deveni sursa unei comunicări dificile și a unor conflicte rezistente la soluționare.

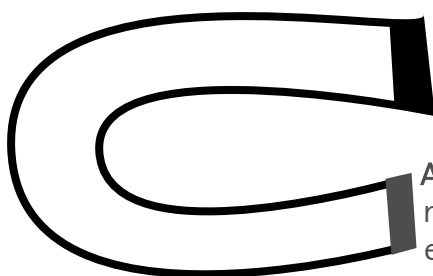
Următoarele aspecte ale comunicării dintre diferitele grupuri etnice au fost studiate pentru a identifica punctele comune și a explica diferențele:

- **Gradul de exprimare a emoțiilor;**
- **Întrebări și răspunsuri directe / indirecte;**
- **Contactul vizual;**
- **Gesturi;**
- **A aștepta rândul să vorbești, precum și pauzele din timpul vorbirii;**
- **Percepția spațiului;**
- **Percepția asupra timpului;**
- **Atingerea fizică în timpul vorbirii;**
- **Tonul vocii.**

Există și alte dimensiuni culturale care ne pot influența lentilele prin care vedem lumea și care sunt definite prin două atitudini extreme.

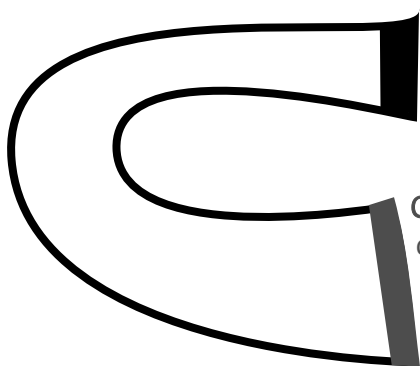
CUM VALORIFICĂM TIMPUL

ATITUDINI MONOCROMICE: ne imaginăm că timpul se măsoară în unități care zboară secvențial, într-o ordine logică.

ATITUDINI POLICROMICE: ne imaginăm timpul ca pe o resursă nelimitată, desfășurată sub forma unei spirale conectate la eternitate.

CUM EVALUĂM RELAȚIILE DINTRE INDIVID ȘI SOCIETATE

INDIVIDUALISMUL: apreciem independența și unicitatea. Copiii crescuți în astfel de valori sunt răsplătiți pentru inițiativă, realizări personale și leadership individual.

COLECTIVISMUL: apreciem apartenența la un grup mai mult decât independența individuală, presupunem că o familie extinsă ar trebui să aibă grijă de noi în schimbul loialității noastre. Copiii sunt răsplătiți pentru ascultare, cooperare, luarea unor acțiuni în concordanță cu valorile familiale.

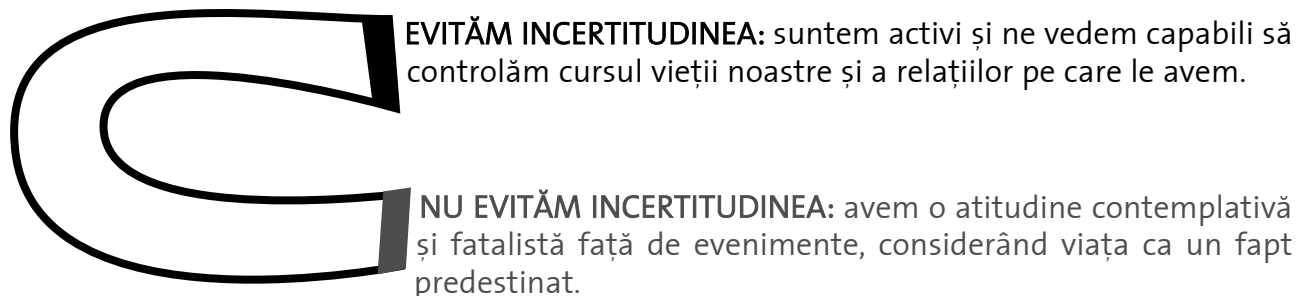
CUM APRECIEM DIFERENȚELE DE AUTORITATE ȘI PUTERE

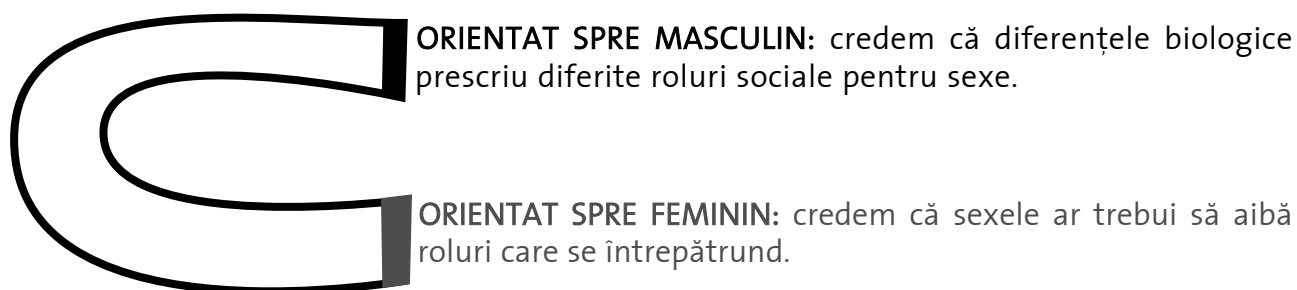
ACCEPTĂM O DISTANȚĂ MARE FAȚĂ DE PUTERE: percepem ca fiind normal faptul că superiorii sunt inaccesibili, valorăm ideea că fiecare are un loc rezervat în sistem și că cei care dețin puterea au dreptul la privilegii.

ACCEPTĂM O DISTANȚĂ MICĂ FAȚĂ DE PUTERE: percepem ca fiind normal faptul că superiorii sunt accesibili, valorăm egalitatea socială și ideea că toți ar trebui să avem drepturi și șanse egale.

CUM ABORDĂM RISCURILE INERENTE ÎN VIITOR

CUM ABORDĂM DIVIZIUNEA ROLURILOR PE SEXE

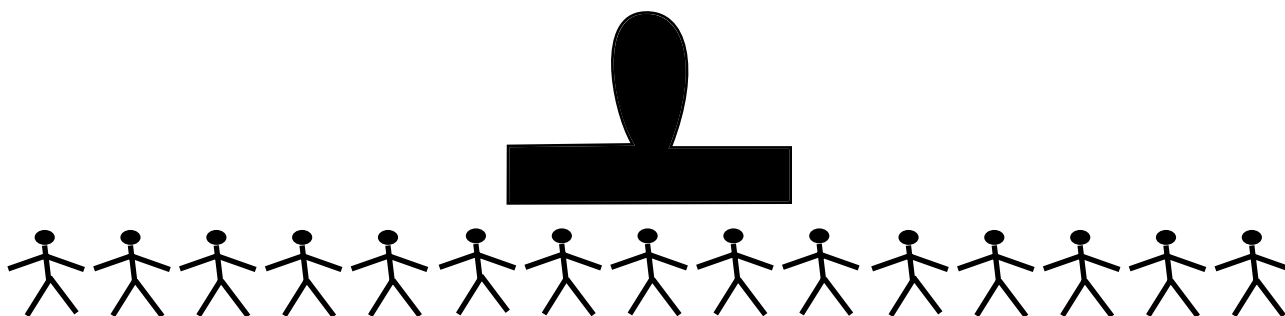
În general, valorile și credințele noastre nu pot fi negociate și nici nu pot fi schimbate cu argumente raționale sau prin persuasiune. Acestea sunt adeseori exprimate prin pozițiile luate față de simboluri, cum ar fi statutul limbii, nume de orașe și state, identitatea persoanelor aflate în poziții onorifice, steaguri naționale și imnuri. Aceste poziții pot deveni cauze de conflict semnificative în societățile divizate.

Cunoștințele privind dimensiunile culturale ne pot ajuta să înțelegem valorile și nevoile care stau în spatele pozițiilor, să fim mai toleranți cu oamenii care sunt diferiți de noi, să învățăm să vedem lumea prin noi perspective, să găsim căi de a controla și de a ne modifica comportamentul prin dezvoltare personală.

Comportamente

Comportamentul nostru, determinat de stereotipuri și prejudecăți, este adeseori cauza unei comunicări dificile și a conflictelor, în special a celor etnice.

Termenul de stereotip s-a referit inițial la o matriță care era folosită pentru a tipări copii identice. Marele jurnalist Walter Lippmann a adoptat termenul pentru a descrie felul în care societatea pune în categorii - folosea matrițe - pentru a ștampila ființele umane cu un anumit set de caracteristici.

A contrui stereotipuri este o funcție naturală a minții umane, care dorind să atenueze anxietatea față de necunoscut, simplifică realitatea complexă și ajută corpul și mintea noastră să dezvolte răspunsuri automate la stimuli similari. Stereotipurile privind relațiile sociale sunt utile prin faptul că ne ajută să prevedem viitorul relațiilor și să ne planificăm reacțiile.

Dar a construi stereotipuri și a le utiliza este periculos, deoarece simplifică realitatea umană complexă negând unicitatea fiecăruia dintre noi. Atunci când construim stereotipuri, adeseori completăm datele care ne lipsesc cu ajutorul cunoștințelor și informațiilor luate din baza noastră de date. Dar cu cât cei pe care îi observăm sunt cultural diferiți de noi, cu atât mai mare este posibilitatea de a greși atunci când ne construim și ne folosim de stereotipuri.

Stereotipurile etnice adeseori conduc la prejudecăți, comportamente care se manifestă prin acțiuni și emoții încărcate negativ. Prejudecățile bazate pe simplificarea oricărui grup de oameni într-un stereotip îngust și negativ poate avea consecințe tragice cum ar fi discriminarea, violența și în cazuri extreme, genocidul.

Stereotipurile au 4 caractere principale:

- **SUNT SIMPLE.** Stereotipurile sunt cu siguranță mult mai simple decât realitatea, adeseori suntem capabili de a le rezuma în două sau trei propoziții;
- **SUNT DOBÂNDITE.** Oamenii dobândesc și absorb stereotipuri de la "mediatorii culturali" mai degrabă decât din propria experiență cu grupurile care sunt supuse stereotipurilor. Lentilele culturale, credințele și valorile moștenite ne influențează modul în care vedem lumea și o fac inteligibilă prin imagini simplificate;
- **SUNT FALSE.** Toate stereotipurile sunt false prin natura lor;
- **SUNT REZISTENTE LA SCHIMBARE.** Stereotipurile, în special cele care au fost asimilate în copilărie, ne colorează cu obstință lentilele, percepțiile și comportamentul.

Stereotipurile sunt folosite pentru a face comparații între grupuri, dar este în natura umană ca grupurile să se privească cu suspiciune și să se vadă ca rivale.

Ceea ce face ca grupurile etnice să fie speciale în această competiție asupra imaginii de sine este faptul că: (a) diferențele percepute sunt datorate nașterii și afilierii culturale, dificil sau imposibil de schimbat și (b) competiția este pe viață și grupurile nu-și permit să piardă pentru că se tem să nu dispară.

C. DE CE CONFLICTELE ETNICE SUNT DIFICIL DE REZOLVAT

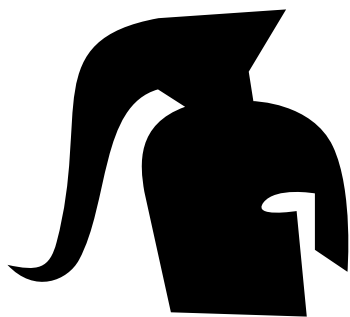
Nevoile de bază precum supraviețuirea, identitatea, apartenența la un grup și recunoașterea nu sunt negociabile

Dacă nevoile de bază sunt amenințate sau neglijate pentru o perioadă lungă de timp, rezultatele pot fi reacții violente. Oamenii nu fac compromisuri atunci când este vorba de nevoile lor fundamentale. Oamenii sunt gata să moară sau să ucidă, dacă sunt puși într-o situație conflictuală care le amenință supraviețuirea sau care le cere schimbarea identității ca o condiție a supraviețuirii.

În situații de conflict violent, membrii unui grup etnic se percep ca fiind angajați în acte eroice de apărare împotriva unor amenințări de viață și de moarte. Cel mai adesea, aceștia supraestimează pericolele sau percep greșit intențiile și acțiunile dușmanilor lor.

Grupurile etnice care sunt angajate în conflicte violente justifică omorurile în numele auto-apărării sau al pedepsirii unor fapte rele. Potrivit acestei logici, omorul nu poate fi subiect al unei judecăți morale, cei care sunt angajați în violență nu se gândesc că ei atacă, se gândesc doar că ei răspund la un atac: **"Ei ne ucid pe noi, de aceea și noi îi putem ucide pe ei"**.

De cele mai multe ori, culturile justifică violența ca un lucru bun, iar omorurile ca un lucru drept, chiar sacru (războiul sfânt) și frumos. Vă sună familiar?

"Avem un trecut de aur și un viitor glorios pentru care merită să luptăm."

"Suntem excepționali, foarte mult mai înalți decât grupul nostru, avem o misiune specială în această lume."

"Lumea este împărțită în două, noi și ei, noi suntem de partea binelui și ei personifică răul, iar lupta dintre bine și rău este de nereconciliat."

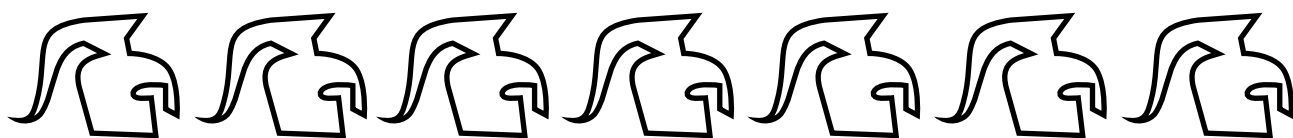
Oamenii folosesc adeseori soluții bazate pe forță pentru a-și rezolva conflictele

Conflictele etnice escaladează rapid în violență. Datorită diferențelor culturale și de valori, grupurile etnice s-ar putea să nu fie de acord nu numai asupra conținutului unei dispute, dar și asupra metodei celei mai bune de a o rezolva. Având în vedere lipsa acordului atât în ceea ce privește conținutul cât și procesul, părțile tind să recurgă deseori la soluții bazate pe forță, deoarece pare a fi singurul limbaj comun pe care ambele părți îl înțeleg și îl onorează.

Violența etnică apare cel mai probabil atunci când (a) antipatia etnică este prezentă, (b) un eveniment precipitat generează o reacție emoțională de furie și ură, (c) părțile evaluează ca fiind foarte scăzut riscul de intervenție a celor responsabili cu aplicarea legii și menținerea ordinii sau (d) o parte este susținută de către autoritățile responsabile cu aplicarea legilor.

Antipatia etnică face ca actele care provoacă furia să fie văzute ca acte ale întregului grup, nu doar ale unor indivizi, făcând posibilă violența nediscriminatorie împotriva tuturor membrilor grupului etnic. Celor aflați în conflict nu le pasă dacă membrul grupului este o persoană bună sau rea, ci doar că el / ea este un membru al acelui grup etnic.

Cu cât societățile sunt mai divizate, cu atât este mai puternică furia acumulată convertită în violență. Această furie creează întotdeauna posibilitatea unei acțiuni care își depășește cauza.

Multe dintre conflictele etnice par să nu aibă o soluție câștig-câștig

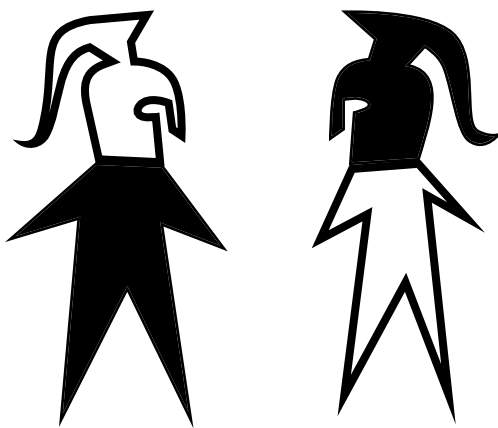
Uneori, dacă o valoare este apreciată, o alta este amenințată. Dacă o națiune controlează o bucată de pământ, o alta nu o face. Dacă un grup este dominant, altul este subordonat. În timp ce noțiunea de a împărți este posibilă în teorie, cel mai adesea părțile aflate în conflict percep împărțirea ca pe o pierdere.

Comunicarea dintre părțile aflate în dispută este încărcată emoțional

O istorie de violențe și confruntări, fie că au avut loc cu cinci ani în urmă sau cu o mie de ani în urmă, face ca părțile opuse să acționeze irațional sub impulsul unor emoții negative intense cum ar fi lipsa încrederii, ura și frica. Frica produce mânie - direcționată către grupurile considerate a fi periculoase și care au caracteristici amenințătoare. Toate aceste emoții negative contribuie la brutalitatea și magnitudinea violențelor conflictelor etnice.

Aceste emoții sunt uneori atât de adânc întipărite, încât oamenii nu se pot imagina trăind sau lucrând unii cu alții.

Unul dintre cele mai periculoase procese care au loc în timpul escaladării unui conflict este dezumanizarea adversarului: părțile încep să se vadă ca fiind din ce în ce mai puțin umane, prin urmare nemeritând un tratament uman. Dezumanizarea este ultima etapă a procesului de "creare a imaginii dușmanului", dezvoltând un stereotip negativ foarte simplificat despre partea oponentă ca fiind rea și un stereotip pozitiv ultrasimplificat despre propria imagine ca fiind bună. Totul este în alb și negru, griul nu există: valorile dușmanului sunt negate sau ignorate. Dezumanizarea face posibil ca părțile să se angajeze în violență, să se rănească reciproc și să violeze normele general acceptate de comportament în ce privește aproapele.

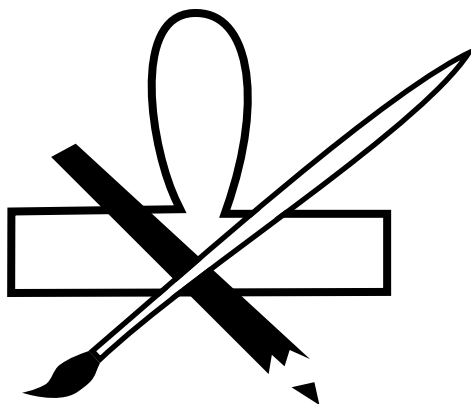

D. DECI, CE PUTEM FACE?

Ce trebuie să prevenim sau cel puțin să reducem este violența și nu conflictul. Trebuie să învățăm cum să nu fim de acord asupra unor lucruri, acționând ca persoane civilizate, nu ca ignoranți în ale conflictului. Dacă ființele umane ar fi pregătite pentru a face față conflictelor în mod constructiv, am putea probabil reduce violența și am putea oferi noi mijloace non-violente pentru atingerea scopurilor.

Ce putem face pentru a reduce sau a elimina stereotipurile din viața noastră?

- Să ne concentrăm pe fiecare persoană în parte ca individ. Fiecare dintre noi merită să fie considerat ca o ființă umană unică;
- Să fim mai atenți la stereotipuri și la cum acestea ne influențează atunci când interacționăm cu alți oameni;
- Să ne amintim că ar putea exista mai multe diferențe în cadrul unui grup, decât între grupuri;
- Să recunoaștem că facem cu toții parte simultan din mai multe grupuri și că nici unul dintre aceste grupuri nu poate explica în totalitate ceea ce suntem;
- Să învățăm să privim lucrurile și din perspectiva celuilalt;
- Să adoptăm o atitudine mai umilă când e vorba de obiectivitatea judecății noastre;
- Să fim dispuși să învățăm mai multe despre cultura și profilul persoanelor care sunt diferite de noi;
- Să neutralizăm stereotipurile atunci când le întâlnim.

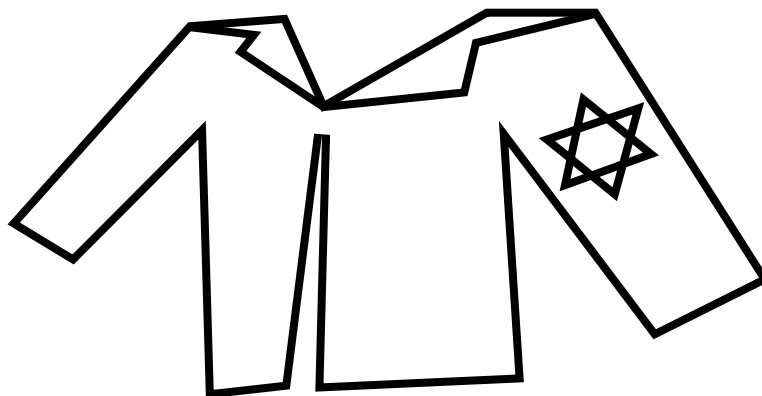
Cum putem reacționa la stereotipuri și prejudecăți într-un mod mai eficient?

- Răspunsul la o prejudecată este mai eficient atunci când nu este dat de către persoana țintită, ci de o persoană care este membră a grupului din care face parte și persoana care a inițiat prejudecata;
- Să nu ne mai facem că nu observăm și astfel să sprijinim pasiv acțiunile care prejudiciază.

Mesajul este limpede: nimeni nu ne poate apăra la fel de bine ca cineva care aparține grupului cu prejudecăți față de noi.

Martin Nimoeller ne povestește despre tragica sa experiență din cel de-al doilea război mondial:

În Germania, au venit mai întâi să îi ridice pe comuniști și nu am luat atitudine pentru că nu eram comunist. Apoi au venit după evrei și nu am luat atitudine pentru că nu eram evreu. Apoi au venit după membrii de sindicat și nu am luat atitudine pentru că nu eram membru în nici un sindicat. Apoi au venit după catolici și nu am luat atitudine pentru că eram protestant. Apoi au venit după mine, dar în acel moment nu mai rămăsese nimeni care să ia atitudine pentru mine.

De ce în anumite comunități multi-etnice unele scânteii generează conflicte etnice violente și virulente, în timp ce în alte comunități provoacă doar tensionarea relațiilor dintre grupurile etnice?

O cercetare sistematică a arătat că absența sau prezența unor organizații civile din care fac parte membrii mai multor grupuri etnice, este singurul și cel mai important semn care poate prognoza dacă respectiva comunitate va reacționa violent sau nu la provocări etnice.

Putem face o analogie cu seismologia. Dacă societatea civilă este organizată inter-etnic, există șanse ca respectiva comunitate să facă față unui cutremur etnic serios, cum ar fi omorurile reciproce văzute la televizor.

Dacă, pe de altă parte, membrii unor grupuri etnice dintr-o comunitate se relaționează doar în contextul unor vecinătăți normale, cutremure de mai mică intensitate - cum ar fi brutalitatea poliției împotriva unui grup etnic anume - poate escalada în violență.

Cele mai vulnerabile comunități sunt acelea în care cele două grupuri interacționează foarte puțin sau deloc, fie la nivel de vecinătate, fie la nivel de asociații. Mici cutremure - cum ar fi zvonuri neconfirmate de conflicte - pot dezlănțui foarte ușor violența interetnică.

Am dori să vă rugăm să vă întoarceți la desenul care descria nivelele individuale de identitate. Observați cum în imaginea noastră simbolică, acele nivele care trec dincolo de liniile etnice formează o urzeală care nu permite fracturi dramatice de-a lungul liniilor etnice, atunci când izbucnesc conflicte.

În concluzie

O societate multi-etnică cu puține interacțiuni de-a lungul granițelor etnice este foarte vulnerabilă la violențe.

Statele ar trebui să fie pro-active în prevenirea violenței etnice prin politici de încurajare a relațiilor interetnice, prin politici de promovare a șanselor egale. Dar realitatea ne arată că statele (și politicienii) adeseori eșuează în a promova politici profilactice.

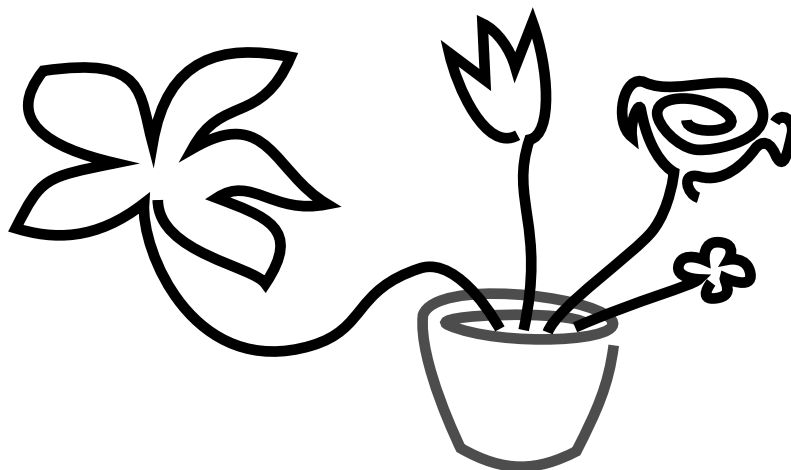
Dezvoltarea unei vieți civice și construirea de rețele civice care integrează, în jurul unor scopuri comune, pe membrii grupurilor etnice, ar putea fi o soluție mult mai eficientă decât a încerca să schimbăm comportamentul statelor și politicienilor. Existența organizațiilor civice sau a grupurilor care reprezintă interese comune, politice, economice sau sociale și ai căror membri fac parte din diverse grupuri etnice, este una dintre cele mai eficiente soluții pentru prevenirea violenței în conflictele interetnice.

Lucrând împreună (sau învățând împreună) s-a dovedit a fi una dintre cele mai bune căi de a construi relații de cooperare și a preveni violența.

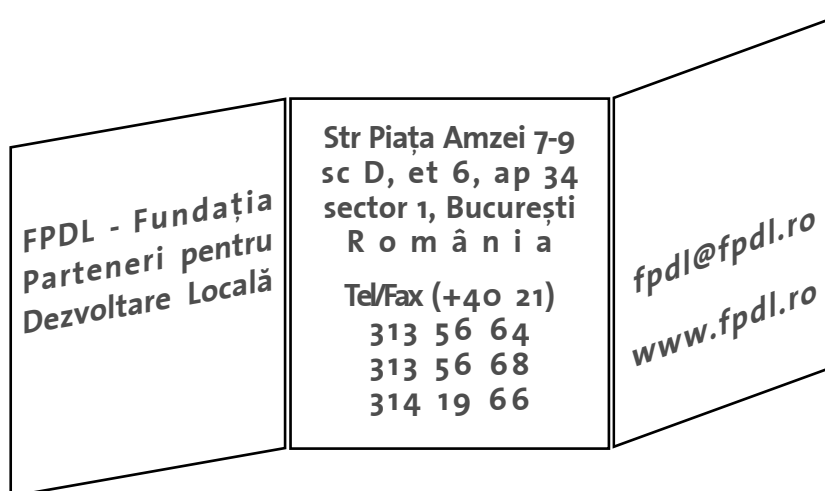
Putem visa împreună cu dr. Martin Luther King Jr. să trăim într-o lume eliberată de stereotipuri și prejudecăți:

"Am un vis, că într-o zi, cei patru copii ai mei vor trăi într-o națiune în care nu vor fi judecați după culoarea pielii, ci după caracterul și calitățile lor."

Pentru a deveni realitate, o lume mai bună trebuie să existe mai întâi în visele noastre.

Dacă vreți să știți mai multe despre programele noastre de training care vă pot îmbunătăți cunoștințele și abilitățile descrise în această broșură, vă rugăm să ne contactați la:

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
PNUD România
Departamentul Națiunilor Unite pentru Probleme Economice
UN-DESA

FPDL

Membru al
Partners for
Democratic
C h a n g e
International

Fundația Parteneri pentru Dezvoltare Locală